

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНУ «ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ»

У даній статті висвітлено основні засади державної політики України у сфері протидії злочину «торгівля людьми» та обґрунтовано подальшу концепцію формування та реалізації вищезазначеної державної програми.

Ключові слова: злочинна діяльність, «торгівля людьми», державна політика України, протидія злочину «торгівля людьми».

В данной статье рассмотрены основные принципы государственной политики Украины в сфере противодействия преступлению торговли людьми и обосновано дальнейшую концепцию формирования и реализации вышеуказанной государственной программы.

Ключевые слова: преступная деятельность, «торговля людьми», государственная политика Украины, противодействие преступлению «торговля людьми».

This article reveals the basic principles of state policy of Ukraine in the field of combating the crime of trafficking in human beings and further concept for the development and implementation of the aforementioned state program is justified.

Key words: Criminality, trafficking in human beings, state policy of Ukraine, combating the crime of trafficking in human beings.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Глобалізація, що виражається у зростаючій взаємозалежності та взаємопов'язаності між собою держав та цілих регіонів, стала причиною розповсюдження наприкінці ХХ століття такого протиправного явища, як «торгівля людьми». Цей добре організований транснаціональний злочинний бізнес є третім найприбутковішим протиправним діянням у світі, після контрабанди наркотиків та зброї. Так, на думку Стамбульського саміту НАТО даний злочин є сучасною работорівлею, яка живить корупцію та організовану злочинність і становить потенційну загрозу дестабілізації слабких урядів. Він становить загрозу для національної безпеки України у зв'язку із масштабами скоєння, величезними прибутками, залученням організованих злочинних угруповань, високою латентністю, значними прогалинами у правій урегульованості механізмів протидії та боротьби, а також зростанням випадків корупції працівників правоохоронних та прикордонних органів [5].

Оскільки за своєю природою «торгівля людьми» завжди має транснаціональний організований характер, існування та процвітання цього злочину на теренах України завдає великої шкоди міжнародному співробітництву України із

країнами-сусідами та Європейським Союзом зокрема. Слід наголосити, що відповідно до даних ООН наша держава разом із Білорусією, Росією та Молдовою на сьогодні є світовим лідером із постачання «живого товару» у різні країни світу з метою подальшого залучення постраждалих осіб до сексуальної та трудової експлуатації, злочинної діяльності, порно індустрії, примусового донорства біологічного матеріалу та виконання практик, подібних до рабства. [1] Крім того, Україна слугує стратегічно важливою ланкою для транзиту осіб азіатського походження на Захід, а відтак слугує незамінним транзитним коридором для надходження біженців, нелегальних мігрантів та інших небажаних осіб до Європейського Союзу.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблемам державної політики України у сфері протидії торгівлі людьми та нормативно-правового забезпечення цієї діяльності приділили увагу багато науковців і практиків, зокрема, В. Л. Грохольський, С. М. Гусаров, О. О. Дульський, К. Б. Левченко, Я. Г. Лизогуб, А. М. Орлеан, В. М. Підгородинський, О. В. Святун, І. В. Сервецький та багато інших вчених.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. На сьогодні протидія злочину

«торгівля людьми» розглядається авторами переважно у контексті конституційного, кримінального та міжнародного права з окремими аспектами управлінського та адміністративно-правового підходів. Поряд з тим проблема боротьби із даним протиправним діянням з точки зору державного управління все ще не знайшла достатнього висвітлення в науковій літературі та не стала предметом всебічних досліджень українських вчених.

Постановка завдання та формулювання мети статті.

– висвітлити основні засади державної політики України у сфері протидії злочину торгівлі людьми на сьогоднішній день;

– обґрунтувати подальшу концепцію формування та реалізації вищезазначеної державної програми;

Виклад основного матеріалу. Право людини на свободу та особисту недоторканність, що порушується при скоєнні злочину «торгівля людьми», є одним із найважливіших прав людини загалом, відповідно до ст. 29 Конституції України та норм численних міжнародно-правових конвенцій. А оскільки прийнята Верховною Радою 28 червня 1996 р. Конституція України проголошує, що людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю [2, с. 141], основний закон нашої держави беззаперечно проголошує дотримання і захист прав і свободи людини як пріоритетний напрям державної політики. А з цього слідує що подальше реформування та покращання державної програми України у сфері протидії та боротьби із торгівлею людьми є нагальною потребою.

У 2001 р. із прийняттям нового Кримінального кодексу України набула чинності ст. 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини» та було встановлено покарання за вчинення цього злочину. Відповідно до даного нормативно-правового акту «торгівля людьми» – це продаж, інша сплатна передача людини, а так само здійснення стосовно неї будь-якої іншої незаконної угоди, пов'язаної із законним чи незаконним переміщенням за її згодою або без згоди через державний кордон України для подальшого продажу чи іншої передачі іншій особі (особам) з метою сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, втягнення у злочинну діяльність, залучення в боргову кабалу, усиновлення (удочеріння) в комерційних цілях, використання у збройних конфліктах, експлуатації її праці тощо [3, с. 131].

У 2004 р. Верховна Рада України ратифікувала «Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності» та «Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї». Указом Президента України від 18.02.2002 р. №143 «Про заходи щодо дальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян» було проголошено, що одним із

пріоритетних напрямків діяльності правоохоронних органів України є насамперед боротьба з торгівлею людьми. На подолання зазначеного злочину спрямовані також Укази Президента України «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011, «Про Концепцію державної міграційної політики» від 30.05.2011, «Про додаткові заходи щодо запобігання зникненню людей, удосконалення взаємодії правоохоронних та інших органів виконавчої влади в їх розшуку» 2001 р., «Про заходи щодо подальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян» 2002 р.

Слід зазначити, що торгівля людьми як масштабне явище та нагальна соціальна проблема виникла в Україні ще на початку 90-х років і відтоді набуває своєї значущості. Потерпілими від даного злочину щорічно стають чоловіки, жінки та діти різних вікових категорій, соціального ходження та матеріального статусу. Так, відповідно до дослідження, що було проведено Міжнародною Організацією з міграції, кількість потерпілих від торгівлі людьми починаючи з 1991 р в Україні складає вже понад 100 000 осіб. [1]

На думку Олефіра, зростання безробіття, нестабільна економічна ситуація, неухильне зниження життєвого рівня населення – усе це створює сприятливі умови для існування і процвітання цього виду злочину в Україні. Іншою важливою причиною слугує специфіка географічного розташування нашої країни: вдале розміщення державних кордонів на межі із Центральною Європою а відтак Європейським Союзом та їх відносна «прозорість» спричиняє те, що Україна опинилася на перехресті світових шляхів транспортування «живого товару» і почала активно та зухвало використовуватися кримінальними угрупованнями як країна-транзит і країна-донор одночасно. Основними державами – реципієнтами «живого товару» з України є країни Західної Європи, Туреччина, Греція, Ізраїль, США, Об'єднані Арабські Емірати та інші [5].

Відповідно до Концепції проекту Закону України «Про протидію торгівлі людьми», боротьба із цим злочином – це система заходів, що здійснюються в рамках протидії торгівлі людьми, спрямованих на виявлення злочину, у тому числі незакінченого, осіб, які від цього постраждали, встановлення фізичних/юридичних осіб – торгівців людьми та притягнення їх до кримінальної відповідальності [6].

Як зазначає Левченко, протидія торгівлі людьми на національному рівні – це комплексна проблема, до вирішення якої на сьогодні залучені співробітники багатьох міністерств та відомств. На сьогодні основними напрямками державної політики у сфері протидії торгівлі людьми є:

– попередження вчинення злочину торгівлі людьми за допомогою проведення широкомасштабної превентивної роботи, направленої в першу чергу на підвищення рівня обізнаності населення із нагальністю даної проблеми шляхом впровадження дієвих інформаційно-консультаційних

програм а також реалізації відповідних організаційних, дослідницьких, освітніх, правових, соціально-економічних та інших заходів;

– безпосередня боротьба із злочином торгівля людьми шляхом виявлення фактів вчинення відповідних протиправних діянь, переслідування винних осіб та притягнення їх до кримінальної відповідальності;

– реабілітація жертв торгівлі людьми після їх повернення на Батьківщину шляхом надання юридичної допомоги та соціального захисту [4].

У червні 1999 р. в Україні було створено Національну координаційну раду щодо запобігання торгівлі людьми при Уповноваженому з прав людини, що є постійно діючим консультативно-дорадчим органом при Кабінеті Міністрів. Її основними завданнями і є:

1. Підготовка та безпосереднє внесення пропозицій щодо вдосконалення існуючих законодавчих та інших нормативних актів, спрямованих на протидію торгівлі людьми в установленому порядку.

2. Проведення експертиз проектів законів у сфері протидії торгівлі людьми.

3. Підготовка пропозицій з приводу удосконалення діяльності правоохоронних і прикордонних органів з метою підвищення ефективності державної програми протидії торгівлі людьми.

4. Проведення моніторингів та соціальних досліджень у галузі прав людини;

5. Підготовка інформаційно-аналітичних та експертних матеріалів з питань запобігання торгівлі людьми.

6. Впровадження інформаційних кампаній в засобах масової інформації з метою інформування населення про потенційну небезпеку шляхом проведення конференцій, «круглих столів», лекцій та семінарів з даної проблематики.

7. Збір інформації стосовно виїзду громадян за кордон з метою полегшення задачі щодо їх розшуку в разі зникнення.

8. Розробка реалізація та вдосконалення програм реабілітації жертв торгівлі людьми шляхом надання відповідної юридичної, психологічної допомоги та соціального захисту [7].

До складу Координаційної Ради входять представники не тільки відповідних міністерств та відомств України, але й численних дипломатичних представництв іноземних держав в нашій країні, міжнародних та неурядових правозахисних організацій. Мова йде зокрема про представників Верховної Ради України, Міністерства закордонних справ, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства юстиції, Міністерства освіти і науки молоді та спорту, Міністерства охорони здоров'я, Міністерство соціальної політики, Уповноваженого України з прав людини, Державного Комітету України у справах сім'ї та молоді, Державної туристичної адміністрації України, Державної міграційної служби України, Державного Комітету з питань охорони державного кордону, Державної митної служби, Академії правових наук України,

Національного центрального бюро Інтерполу в Україні. Також до Ради належать представники Міжнародної Організації Міграції, Організації Безпеки та Співробітництва Європи, різних дипломатичних установ, релігійних конфесій та неурядових правозахисних організацій, таких як наприклад «La Strada Україна» [7].

Важливим кроком у вдосконаленні державної політики України у сфері протидії злочину торгівля людьми стало затвердження у 1999 р. постановою Кабінету Міністрів України Комплексної Програми запобігання торгівлі жінками і дітьми. Слід зазначити, що на сьогодні в Україні діє Державна цільова соціальна програма протидії торгівлі людьми на період до 2015 року відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів від 15 лютого 2012 р.

Завдання щодо виконання положень пунктів 2-10, 15 та 18 цієї державної програми, що містять у собі положення стосовно запобігання торгівлі людьми шляхом вирішення проблеми з працевлаштуванням та професійної зайнятістю громадян України, покладається на Міністерство соціальної політики України. Воно є одним із головних виконавців цієї програми загалом, адже покликане реалізувати третину передбачених у ній заходів та дій, зокрема:

1) Проводити методологічну та методичну роботу з підвідомчими міністерству організаціями з метою дослідження, порівняльного аналізу, узагальнення та поширення міжнародного досвіду з питань запобігання та боротьби з торгівлею людьми в Україні.

2) Здійснювати інформаційні кампанії через засоби масової інформації

шляхом проведення конференцій, «круглих столів», лекцій та семінарів з даної проблематики.

3) Надавати профорієнтаційні послуги усім бажаючим а також організувати навчання безробітних осіб тим професіям, що користуються найбільшим попитом на ринку праці.

4) Реалізувати проект «Можливості зайнятості, професійної підготовки та міграційна політика як фактори запобігання й скорочення масштабів торгівлі жінками» на базі міністерства.

5) Всебічно сприяти працевлаштуванню молоді та залученню безробітних осіб до приватного підприємництва.

6) Здійснювати невинний контроль за діяльністю туристичних фірм, шлюбних агентств та тих суб'єктів господарювання, які відповідно до наданої ліцензії мають право виступати посередниками у працевлаштуванні українських громадян за кордоном.

8) Надання всебічної достовірної та повної інформаційно-консультативної допомоги громадянам України, які виїжджають за кордон.

Міністерство Внутрішніх Справ України, Служба Безпеки, Міністерство Закордонних Справ, Міністерство Юстиції, Адміністрація Державної прикордонної служби та Державна міграційна служба України відповідальні за виконання

положень пунктів 22-27 програми, оскільки їх діяльність спрямована на безпосередню боротьбу із злочином торгівля людьми шляхом виявлення фактів вчинення відповідних протиправних діянь, переслідування винних осіб та притягнення їх до кримінальної відповідальності відповідно до указу Президента України від 9 лютого 2004 р. «Про заходи щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам і корупції» [8].

Важливим напрямком боротьби з торгівлею людьми завжди було і залишається й здійснення широкомасштабної просвітницької роботи, яка полягає у підвищенні рівня обізнаності населення з усіма аспектами проблеми торгівлі людьми. Основну роботу за цим напрямком проводить Міністерство освіти і науки молоді та спорту а також Міністерство соціальної політики. Активну участь у підготовці та здійсненні таких інформаційних кампаній в Україні завжди здійснює Представництво Міжнародної організації міграції в Україні разом із неурядовими правозахисними організаціями, як от «La Strada Україна» [4].

Висновки. Як висновок слід сказати, що, враховуючи актуальність проблеми торгівлі «живим товаром» в Україні на сьогодні, уряд робить усе можливе для того, щоб здійснювати ефективну державну програму протидії та

боротьби із цим зухвалим та антигуманним злочином. Серед основних досягнень у зазначеній сфері – створення відповідного нормативно-правового поля; ратифікація Конвенції ООН «Проти транснаціональної організованої злочинності»; введення до Кримінального Кодексу статті, що передбачає кримінальну відповідальність за вчинення злочину торгівля людьми; створення мережі «гарячих ліній» і центрів реінтеграції для потерпілих осіб за іноземним зразком. Однак, беручи до уваги гостроту і масштабність даної проблеми в українському суспільстві, існує нагальна потреба у консолідуванні зусиль центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також міжнародних та громадських організацій у здійсненні повного та ефективного комплексу заходів, спрямованих на її якнайшвидше та успішне подолання.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у дослідженні проблем державної політики України у сфері протидії торгівлі людьми та нормативно-правового забезпечення цієї діяльності у площині міжнародного співробітництва нашої держави із країнами-сусідами та основними країнами-рецепієнтами «живого товару» із Східної Європи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Григорів М. Торговля людьми-сучасне рабство / М. Григорів // Право України. – 2005. – № 9. – С. 10.
2. Конституція України в редакції від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – № 30 – ст. 141.
3. Кримінальний Кодекс України в редакції від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
4. Левченко К. Актуальні проблеми впровадження державної політики протидії торгівлі людьми в Україні / К. Левченко // Боротьба з торгівлею людьми: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 26 черв. 2008 р.). – Донецьк : Донецький юрид. ін-т ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2008. – С. 62.
5. Олефір В. Торговля людьми як прояв транснаціональної організованої злочинності / В. Олефір // Юридичний вісник України. – 1998. – № 4. – С. 17.
6. Про схвалення Концепції проекту Закону України «Про протидію торгівлі людьми». Розпорядження Кабінету міністрів України від 15 грудня 2010 р. № 2257 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nau.kiev.ua/index.php?page=hotline&file=349871151220100.txt&code=2257-2010-%F0>.
Про Концепцію державної міграційної політики. Указ президента України від 30 травня 2011 р. № 622/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/13642.html?PrintVersion>.
7. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року від 15 лютого 2012 р. № 90 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/90-2012-p>.

Рецензенти: Багмет М. О., д.і.н., професор;
Сорока С. В., к. політ.н., доцент.

© Палагнюк О. В., 2012

Дата надходження статті до редколегії 11.04.2012 р.

ПАЛАГНЮК Олександра Вікторівна – аспірант кафедри державної політики та менеджменту Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

Коло наукових інтересів: європейське та міжнародне право, державна міграційна політика України, права людини.